

Het jonge kind op de Fatimaschool

De Fatimaschool staat voor een plek waarin kinderen opgenomen worden in een leef- en leergemeenschap en waar ze kennis en vaardigheden opdoen die nodig zijn voor een goede start in het vervolgonderwijs. (visiestuk schoolgids). Dit proces van *kwalficatie* en *socialisatie* (zie Biesta 2011) verloopt vanaf de start als 2.5-jarige tot aan het verlaten van de school na groep 8.

De Fatimaschool wil hierbij recht doen aan het specifieke karakter en manier van leren van het jonge kind. Uit diverse onderzoeken blijkt dat een kindgerichte aanpak, waarin de brede ontwikkeling centraal staat en leerkrachten sensitief en responsief zijn naar kindinitiatief een positief effect heeft op het leren van jonge kinderen (Boland 2017) Vanuit dit gegeven is in de visie van het onderbouwteam *subjectivatie* (persoonsvorming, eigen inbreng en ideeën van kinderen zelf) een belangrijk gegeven. Met behulp van dit document onderzoeken en verwoorden we onze visie op goed onderwijs aan het jonge kind op de Fatimaschool. De visie zoals opgetekend is deels al zichtbaar in de praktijk en deels geeft het richting aan de ontwikkeling en professionalisering die ingezet wordt in de onderbouw.

I. Het jonge kind bij ons op school

Spel is voor jonge kinderen de manier om de wereld te verkennen en staat dan ook aan de basis van ons kleuteronderwijs*. We bieden onze jongste kinderen via spel waardevolle pedagogische ervaringen die niet alleen maken dat het fijn en leuk is om op school te zijn, maar die de potentie hebben om nieuwsgierigheid op te wekken, initiatieven te versterken en wensen en doelen tot stand brengen die het kind voldoende kracht verlenen om door te groeien in de toekomst (Dewey, 1999 in Boland). Het is onze taak om de inrichting van de ruimtes, het onderwijsmateriaal, het activiteiten aanbod en de begeleiding er primair op richten kinderen tijd en ruimte te geven om te leren spelen en te leren door spelen.

II. Interessante thema's prikkelen kinderen om te onderzoeken, te ontdekken en te spelen

Herkenbare en uitdagende thema's bieden inspiratie om eigen spelverhalen te bedenken en samen met de leerkracht en andere kinderen nieuwe verhalen en kennis te ontdekken. Het jonge kind is bij ons op school een groot deel van de dag actief en betrokken aan het spelen in hoeken, op de grond en met zelfgekozen werkstukken en informatiebronnen. Hij/zij speelt soms alleen en toenemende mate samen met andere kinderen. Het thema in de groep schept een gedeelde wereld en geeft richting aan het spel en de gezamenlijke speelleeractiviteiten. Het jonge kind heeft meerdere hoeken, spelactiviteiten en kennisbronnen tot zijn beschikking. Er is ruimte om te bewegen, beleven en ontdekken, zowel in het rooster als in het lokaal

III. Eigen inbreng van kinderen is leidend

Het jonge kind ontwikkelt al doende zijn eigen interesse, komt op nieuwe ideeën en neemt initiatieven om die ideeën uit te voeren. De leerkracht stelt vragen als: wat zou je nog meer willen weten, wat wil je spelen, hoe je

wil je dat spelen en wat heb je daarvoor nodig. De leerkracht helpt om de ideeën van de kinderen te realiseren en nodigt kinderen uit voor leeractiviteiten die bijdragen aan verdere verdieping en uitbreiding. Bij de start van een thema zorgt de leerkracht voor voldoende inspiratie om de eigen ideeën van kinderen aan te boren, maar richt de hoeken niet zonder de kinderen in. De leerkracht observeert het spel en gaat met de kinderen in gesprek om op zoek te gaan naar betekenisvolle onderwerpen en ervaringen die een verdere verkenning van het thema op gang brengen. De leerkracht brengt de kleuter zo bewust in aanraking met een interessante wereld aan mogelijkheden en helpt met ontdekken, opzetten, uitbouwen en verdiepen van eigen spelverhalen. De leerkracht maakt gedurende het thema steeds tijd om te observeren en zich een beeld te vormen van de motieven en mogelijkheden van ieder kind. Interesse in de bedoelingen van de kleuter en kennis van de ontwikkelingslijnen en de belangrijkste tussendoelen zijn hierbij het referentiekader. Met deze inzichten zoekt de leerkracht in haar spelbegeleiding en aangeboden speelleeractiviteiten gericht de zone van de naaste ontwikkeling: dat wat het kind wil kunnen, maar alleen met hulp kan bereiken.

IV. Betekenisvol en ontdekkend leren

Lerend spelen houdt voor ons in dat we kinderen de gelegenheid geven om eerst de wereld te verkennen, te doen alsof en zo te oefenen met belangrijke vaardigheden op het gebied van lezen, schrijven en rekenen, naar het steeds meer echt willen kunnen zodat er een leermotief ontstaat. Er is geen sprake van kennisoverdracht, maar kennis wordt gezocht, verkent en toegepast in spel. De leerkracht brengt daarvoor gericht kennisbronnen (informatieve boeken, filmpjes, uitstapjes, een ouder met een specifiek beroep) in die bijdragen aan de ontwikkeling en verrijking van (spelverhalen binnen) het thema. Daarnaast brengt de leerkracht de kleuter in aanraking met allerlei instrumenten uit onze sociaal-culturele wereld. De jongste kinderen gebruiken deze instrumenten nog veelal net alsof in hun spel terwijl meer ervaren kleuters steeds vaker zo echt mogelijk willen spelen. We zien kleuters dan bijvoorbeeld meten, teksten schrijven en tekenen, informatieve teksten bestuderen, staafdiagrammen maken en aflezen, getal symbolen gebruiken en schematiseren. Zo verrijken ze hun spelverhalen, oefenen ze op betekenisvolle wijze vaardigheden en groeit de motivatie voor leren.

V. Van lerend spelen naar leren

Gedurende de onderbouwperiode doorlopen onze kleuters al spelend een aantal belangrijke mijlpalen op het gebied van persoonlijkheidsontwikkeling, sociaal-emotionele ontwikkeling, cognitieve ontwikkeling, executieve functies en denkvaardigheden. Spelen is in onze onderwijsvisie geen apart domein naast het leren, maar is *het middel* om jongste kinderen in te laten stappen in onze leef- en leergemeenschap. Zo helpen we kinderen het proces doorlopen van concreet en betekenisvol leren naar abstract en formeel leren. In toenemende mate laten we kinderen daarvoor kennis maken met en leren van abstracte leermiddelen zoals ontwikkelingsmateriaal en werkbladen. De ontwikkeling die kinderen doormaken van kleuter naar schoolkind (rond 7 jaar) kenmerkt zich niet alleen door een steeds abstractere manier van denken en leren, maar gaat ook van incidenteel naar intentioneel leren (van Oers 2015). Door rijping en ontwikkeling van executieve functies zijn kinderen steeds meer in staat om taken uit te voeren op een vastgestelde manier en moment. Aangezien deze fase niet voor alle kinderen op het zelfde moment is afgerond, maar voor het ene kind in groep 2 en het andere in groep 3, is

ons onderwijs tot in groep 3 adaptief en afgestemd op wat een kind nodig heeft om gemotiveerd en actief lid te zijn en te blijven van onze leergemeenschap.

* In dit stuk beschrijven we het onderwijs aan het jonge kind zoals we daar vorm en inhoud aan geven als pedagogisch medewerkers en leerkrachten. We hebben het over de periode waarin kinderen als peuter bij ons op school komen, tot dat ze ergens in groep 2 of 3 de overgang doormaken naar een meer formele manier van leren. Omwille van de leesbaarheid gebruiken we in dit stuk de termen kleuter en leerkracht

Wat levert ons onderwijs jonge kinderen op, waarheen leren ze?	Allereerst gaan we met kleuters op weg naar sociaal-emotionele en persoonlijke stabiliteit. Dat betekent dat de kleuter heeft ervaren dat school een veilige plek is, waar je zelf initiatieven kunt nemen en hulp krijgt als dat nodig is. De kleuter heeft veel kunnen ontdekken over wie hij zelf is (wie ik ben, wat ik kan, wat ik wil). Hij is niet bang om fouten te maken en heeft leren omgaan met feedback. Daarnaast krijgen kleuters bij ons alle gelegenheid om zelf te leren denken, handelen en plannen binnen betekenisvolle speelleersituaties. Ze leren daarmee niet alleen allerlei cognitieve vaardigheden, maar worden zelfstandig en ondernemend. Aan het einde van de kleuterperiode hebben onze kleuters veel samen gespeeld, gepraat en gewerkt en daarmee geleerd om hun eigen gedrag en emoties steeds meer te reguleren en zich te verplaatsen in een ander en hier rekening mee houden. Edumaps definieert, op meerdere ontwikkelingslijnen in de brede ontwikkeling van kinderen, de mijlpalen onderweg en het punt (binnen een bandbreedte) waarop we graag willen dat kinderen staan als ze de kleuterbouw afsluiten.	
Leerinhouden: wat leren ze zoal	SLO en OVM bieden het kader voor belangrijke ontwikkelstappen in de periode van de onderbouw. We hebben daarbij een brede ontwikkeling voor ogen en richten ons binnen de domeinen rekenen/taal/motoriek/sociaal-emotioneel op het ontwikkelen van de volgende kwaliteiten: - actief zijn en initiatieven tonen: meedoen met gezamenlijke activiteiten, zelf ideeën aandragen, nadenken over (spel)activiteiten. - communiceren en taal: mondelinge taalvaardigheid, luisteren naar verhalen, zelf bedenken (tekenen, schrijven) van teksten en verhalen - samen spelen en samenwerken: met elkaar overleggen, samen (spel)plannen maken, problemen oplossen - wereld verkennen: nieuwsgierig zijn, vragen stellen, situaties naspelen, informatiebronnen raadplegen - vormgeven: bouwen, construeren/knutselen, schilderen/tekenen van eigen ideeën in het atelier, werkplaats, bouwhoek of zandtafel	

	- symbolen begrijpen en gebruiken: betekenissen begrijpen van symbolen en grafische tekens zoals letters, cijfers, schema's en modellen - zelfsturing en reflectie: eigen plannen maken en uitvoeren, nadenken over de eigen activiteit (spel, werkstuk) en het handelen. - Onderzoeken, redeneren en probleem oplossen: vooruitdenken en strategisch handelen (instrumenten en kennis inzetten), creatief denken en problemen oplossen in betekenisvolle spelsituaties - Lichaamsbeheersing: leren kennen en gebruiken van het eigen lichaam; kleine en grote motoriek	
Leeractiviteiten: hoe leren ze, wat zien we ze vooral doen	Leeractiviteiten staan altijd in relatie met het thematische spel en de ideeën en plannen die kinderen daarvoor hebben. We observeren en nodigen kinderen uit om nieuwe kennis en vaardigheden te leren kennen en te verbinden aan het spel. • Manipulerend spel en rollenspel in de themahoeken • Constructiespel en beeldende activiteiten in de bouwhoek, het atelier/werkplaats en de zandtafel • Gespreksactiviteiten in de (kleine) kring • Lees- en schijfactiviteiten: in de hoeken en tijdens een begeleide activiteit • Reken- en wiskundeactiviteiten : in de hoeken en tijdens een begeleide activiteit • Onderzoeksactiviteiten: in een daarvoor ingerichte ontdekhoek, raadplegen van informatiebronnen in de leeshoek / computer en tijdens een begeleide activiteit • Kringmomenten: vieren, bijbelverhalen, zingen, verhalen uitwisselen • Bewegend spelen buiten	
Wat is de rol van de leerkracht (pm) bij het leren	We bereiden de speelleeromgeving voor door te zorgen voor een aansprekend en uitdagend thema, een goed ingericht lokaal, structuur in de dag en een helder management. Tijdens het spelen en werken maken we tijd om te kijken wat kinderen bezig houdt en hoe ze spelen. We proberen daarbij aanwezig te zijn, zonder te handelen. Op basis van deze observaties zijn er meerdere interventies mogelijk: - spel in de hoeken en buiten ondersteunen, structureren of uitbreiden - gericht nieuwe kennis en vaardigheden aanreiken om het spel te verrijken - spelimpulsen geven - materiaal en informatiebronnen aanbrengen - kinderen uitnodigen voor een speelleeractiviteit met een specifiek doel (altijd in relatie tot het spel en de interesse van de kinderen) - begeleiden en coachen op samenwerken, probleemoplossend vermogen, technisch en strategisch handelen, planning en zelfsturing - gesprekken voeren in de grote en kleine kring over wat er gespeeld, onderzocht en geleerd wordt - activerende en onderzoekende vragen stellen waarbij de hogere denkvaardigheden worden aangesproken	

Waarmee leren ze; welke leerbronnen en leermiddelen willen we vooral inzetten	Kinderen spelen in een rijke leeromgeving, waarin veel echte en interessante (thematische) materialen voorhanden zijn: - zand-water en losse materialen - materiaal voor creatieve activiteiten - materiaal voor rollenspel - materiaal voor bouwen en construeren - wereldspelmateriaal (auto's, poppetjes ed) - materiaal voor buiten: bewegen, rollenspel en ontdekken - prentenboeken, informatieve boeken en digitale informatiebronnen - schrijf- en tekenmaterialen - materialen voor rekenen en wiskunde: ontwikkelingsmateriaal, echt materiaal en instrumenten (meten/wegen/ tijd) Alle materialen kunnen kinderen zoveel mogelijk zelf pakken en nodigen uit om te combineren. De materialen komen tegemoet aan verschillen tussen kinderen wat betreft interesse en mogelijkheden. Zo is er in de themahoek materiaal voor manipulerend spelende kinderen en kinderen die al volwaardig thematisch rollenspel willen spelen. Er zijn materialen voorhanden die kinderen uitdagen om cognitieve leerprocessen aan te gaan die net iets meer van ze vragen en materialen waarmee kinderen zelfstandigheid en zelfvertrouwen kunnen ervaren. We observeren de keuzes kinderen die maken en bekijken welke begeleiding eventueel nodig is. De echte wereld en het thema zijn zichtbaar in de materialen en het lokaal. Op het blauwe bord hangt het themaplan, dat door de kinderen en de leerkracht wordt aangevuld met nieuwe info en ideeën.	
Met wie leren ze; hoe zijn de kinderen gegroepeerd.	Kinderen leren individueel, in kleine groepjes en met de hele groep. De kleine groepjes zijn wisselend samengesteld op leerlijnen, interesse en niveau	
Waar leren ze; hoe ziet de leeromgeving eruit	De speel-leeromgeving is rijk ingericht en weerspiegelt het thema met veel echt materiaal. Voor alle kinderen valt er iets te doen en ontdekken, passend bij leeftijd, interesse, mogelijkheden en ervaring. Er zijn diverse hoeken en zo mogelijk is er naast de huishoek een themahoek, zodat spelverhalen kunnen ontstaan tussen huis- en themahoek en de jongste	

	kinderen ook tijdens een thema basis huishoekspel kunnen spelen. Er is ruimte om met meer kinderen in een hoek te spelen. Kinderen worden betrokken bij het inrichten van de themahoeken. We bespreken welke spelverhalen ze willen spelen en wat ze daarvoor nodig hebben. We stellen een werklijst op met dingen die zelf gemaakt kunnen worden voor de themahoeken en hangen deze op in het atelier/werkplaats. De speelhoeken zijn van de kinderen en zij hebben een grote stem in hoe ze eruit zien. We helpen de kinderen om ideeën onder woorden te brengen, op te tekenen en te maken. Wat niet zelf gemaakt kan worden, wordt meegenomen van huis of elders vandaan gehaald. Zo ontstaat de thematische inrichting van de groep en de hoeken gaandeweg. We stimuleren het spelen op de grond met kleedjes en zorgen voor voldoende ruimte voor beweging. Het aantal tafels is beperkt tot wat voor de overblijf noodzakelijk is. Onze buitenruimte is onderwijsruimte, dus we richten het plein zodanig in dat kinderen ruimte hebben om te bewegen, met materiaal te spelen, thematisch spel te spelen en op ontdekkingstocht kunnen gaan.	
Wanneer leren ze; hoe verdelen we de tijd, in een periode, op een dag	We nemen de tijd om een thema goed uit te diepen, bij voorkeur van vakantie tot vakantie. De eerste periode van een thema zijn we vooral bezig met opbouwen van het thema, de inrichting van de hoeken en het opgang brengen van het spel. In de tweede fase vindt er meer verdieping van het thema plaats en integreren we de doelen die voor deze periode centraal staan en die aansluiten bij het spel van de kinderen in onze begeleiding De dagindeling verschilt per groep. Iedere leerkracht zoekt zelf een goede balans tussen zelfstandig spelen en werken, begeleide activiteiten en geleide activiteiten. Er is veel ruimte voor speelwerktijd, omdat in deze tijd goed gedifferentieerd kan worden tussen zelfstandig werken en spelen, observeren en van daaruit spel en door kinderen gekozen activiteiten begeleiden en kinderen uitnodigen voor een geleide activiteit	
Hoe volgen we de ontwikkeling en hoe beoordelen we	Edumaps-OVM leerlijnen en kind gesprekken	